

Gyógyszerészettörténeti közlemény

Gyógyszerészet 30. 467—468. 1986.

Egy múlt századbeli gyógyszer-tár-bérlet

DR. ZBORAY BERTALAN

A gyógyszer-tári jogosítvány évszázadok óta az egészségügyi hatóság tulajdonát képezte. Elnyerése általában a jogosult pályázók érdemességének eldöntése után történt. A felállítás és berendezés költsége a nyertest terhelte, aki ilyenkor egész családjának anyagi segítségét volt kénytelen igénybe venni. Az alább ismertetett szerződés egy olyan kezdő gyógyszerész vállalkozását ismerteti, akinek alig állott rendelkezésére családi vagyon s ezért patikabérlettel kezdte el szorgalmas s később igen eredményes pályáját.

*

Az egykori Óbuda központjához közel, a Polgár-tér 7. alatt állott a „Magyar Korona” című gyógyszer-tár, amely már az 1700-as évek közepe óta — amikor még az egész környék a Zichy-család tulajdona volt — egyedül gondoskodott a városka egészségügyi ellátásáról. A patika több nemzedéken át a Zboray-család tulajdonát képezte s a gyógyszer-tár megszűnésekor előkerült iratok között találtam meg a család-alapító Zboray Albert Bertalan (1839—1886) alábbi megállapodását, mellyel a pozsony-megyei Szempez (Szencz) mezőváros reáljogú gyógyszer-tárát bérbe vette. Az okmány pontosan meghatározza a bérleti feltételeket: a bérleti összeget, leltár-készítési kötelezettséget, a bérlet időtartamát, a biztosíték (cautio) összegét stb.

A bérbeadó Fleischer Antal gyógyszerész aligha ismerhette a fiatal Zemplén megyei születésű ifjúembert, aki 1861-ben a pesti egyetemen szerezte meg diplomáját, de azóta Aradon, Baján majd Pesten segédeskedett; amit a meglévő segédi-bizonyítványai igazolnak.

A 18 pontból álló szerződés első pontja így szól:

„Én Fleischer Antal Pozsony megyébe kebelezett Szempez mezőváros reáljogú gyógyszer-tárának tulajdonosa bérbeadom gyógyszer-táramat Zboray Albertúrnak az aláírt... időtől számított hat, egymásutáni évre, minden hozzátartozó bútorzattal és készletekkel 800 o.é.forintokért bérfizetés mellett.”

Az összeg nagyságáról illetőleg vásárló erejéről fogalmat alkothatunk akkor, ha figyelembe vesszük, hogy ezekben az években — mint azt a korabeli szaklap hirdeteiből megállapíthatjuk — egy okleveles alkalmazott gyógyszerész havi fizetése — a teljes ellátáson kívül 24 Frt körül mozgott.

A második pontban Zboray Albert tesz ígéretet a bérbe-vevésre és kötelezi magát a bérösszeg negyedévenkénti utólagos megfizetésére.

Igen fontos a harmadik pont:

„Én Zboray Albert a bérlet biztosítékaként 3000 azaz háromezer o.é. forint cautiót teszek le, még pedig ezer azaz 1000 forintot a bérleti szer-

ződés aláírásakor törvényesen hiteles tanúk előtt, a többi két ezer forintot pedig a gyógyszer-tárnak leltár melletti átvétele alkalmával, mely összegetől a bérbeadó Fleischer A. úr 6% kamatot évnegyedenként utólagosan tartozandó fizetni.”

Ez a pont látszólag a legnehezebbnek látszik Zborayra nézve, hiszen a már említett segédifizetéséből már aligha tehetett félre néhány év alatt akkora összeget. A helyzet megoldását ismét a családi levelek között találtam meg. Zboray bizonyára segédeskedhetett az özv. Majláthné tulajdonát képező óbudai patikában, mert 1867-ben Óbudán kötött házasságot a jómódú Polifka család Juliana nevű leányával s a megtalált házassági szerződés szerint kapta kézhez a szükséges 1000 Ft-ot.

A negyedik pontban a bérlő kötelezi magát, hogy a gyógyszer-tár helyiségeiért évenként 100 Ft házbért fizet negyedévenkénti részletekben. Az ötödik pontban még ahhoz is hozzájárul, hogy ha a negyedévi összeggel hátralékba maradna, akkor a tulajdonos az összeget a cautió-ból levonhatja.

A hatodik és hetedik pont az átadás időpontjául 1867. március havát tűzi ki, s amennyiben Zboray nem jelentkeznék az átvételre, úgy az aláírásakor lefizetett 1000 Ft-ot elveszíti. Viszont ha Fleischer tagadná meg az átadást, akkor az ezer forintot kétszeresen tartozik Zboraynak megfizetni.

A nyolcadik és a kilencedik pont a szerződés határidő előtti felbontása iránt intézkedik. Ha Fleischer a bérletet 6 év letelte előtt felbontaná, akkor a „cautio”-n felül még 1500 Ft „vinculum”-ot tartozik fizetni a bérlőnek.

Fleischer gyógyszerész gondolt arra is, hogy ha a bérlő működése folytán vagy közben oly súlyos mulasztást követne el, vagy egyéb ok miatt bűnvádi eljárás miatt bérlői jogától eltiltatnék, akkor:

„... Fleischer Antal úrnak 1500 azaz ezeröt-száz forintot vinculum (kötér) gyanánt fizetni tartozik...” Akkor azonban, ha bűnvád következtében a gyógyszer-tár hitele csorbát szenvedne, a bérlőt idő letelte után a cautio felét... a bérbeadó Fleischer úr kezében hagyja...”

A szerződés 10-ik pontja kitér arra a sajnálatos esetre is, ha a bérlő időközben elhalálozna, ekkor: „... a bérbevevő örökösének jogukban áll a 3000 azaz háromezer forint cautiót, félévi felmondás mellett... visszakövetelni, vagy pedig saját veszélyökre bérlőt állítani a gyógyszer-tárba...”

Ha tulajdonos a bérlet ideje alatt a gyógyszer-tárát eladni akarná, ezt csak a bérlő beleegyezésével és a cautio valamint a vinculum lefizetése mellett teheti. Amennyiben pedig a bérlő Zboray a gyógyszer-tár bérletét másnak adná át, ezt csak saját „veszélyére” teheti és a cautiót csak a 6 év letelte

után követelheti vissza. Ezt a pontot minden bizonnyal azért vették bele a szerződésbe, mert Zboray bizonyára nem titkolta hogy visszakívánkozik Óbudára, aminek jele volt az is, hogy az akkori Gyógyszerészi Hetilapban rövidesen megjelent a bérletet átadni szándékozó hirdetése [1].

Figyelmet érdemel a szerződés 13. pontja is, melyben Fleischer kötelezi magát, hogy a gyógyszer-tár bővítésére szükséges újításokat, illetve azok beszerzési árait évnegyedenként a bérösszegbe beszámítja, vagy a bérlet lejárta után — becsáron — elszámolja. E pontnál figyelembe kell vennünk azt, hogy a szerződés a kiegyezés évében keletkezett, amikor — az abszolutizmus végén az egész ország — a gyógyszerészek is — tele volt várakozással! A gyógyszerészek is remélték az 1848-ban megírt újítások: országos egyesület létesítése, önálló magyar Gyógyszerkönyv és árszabás stb. megvalósulását. Így a szerződő felek méltán gondoltak arra, hogy a politikai változás a gyógyszerészet terén is újításokat fog hozni.

A 15. pont intézkedik arról, hogy a bérlet lejárta után a patikát ismét leltár szerint kell átadni s az esetleges többletet Fleischer készpénzzel egyenlíti ki, míg a hiányokat a bérlő köteles pótolni.

A 16-ik pontban megállapodnak, hogy:

„...a szerződésből netalán felmerülhető perek, a felperes által szabadon választandó bíróság sommás eljárása alá tartozandnak...”

A 17-ik pont. Jelen szerződés bélyeg költségei közösen viseltetnek és pedig:

a bélyeg 3000 Ft cautio és 5400 Ft 6 évi bér után 26 Ft 25 kr.

ekkor azonban a nyugtára bélyeg nem jó.”

A 18-ik pont az iránt intézkedik, hogy

„a szerződés eredetije a megyei levéltárba teendő, a felek között annak hiteles másolata az eredetit pótolandja.”

E szerződésnek hitelül sajátkezű aláírásunk és pecsétünk szolgáland.

Szempecz 1867 évi Február 24 kén

Fleischer Antal s. k.

szempezi gyógyszer-tár

tulajdonosa

viaszpecsét

Zboray Albert s. k.

bérlő

Mint tanú:

Raksányi László

viaszpecsét

hites gyógyszerész

Hogy a bérlet valóban létre jött, annak nyoma van a korabeli „Gyógyszerészek Naptárában”, melyben Zboray mint a szempei gyógyszer-tár bérlője szerepel [2]. Feltehető azonban, hogy felesége családi összeköttetése révén az óbudai patikához fűződő kapcsolatait sem hanyagolta el, amire bizonyíték az a szintén fennmaradt szerződés, mely szerint özv. Majláth Rudolfné az óbudai „Magyar Korona” című gyógyszer-tár tulajdonosa Eiszdorfer Gusztáv és Zboray Bertalan gyógyszerészekkel

kötött már 1868. okt. 30-án az említett patika bérletére vonatkozóan. Az említett „Naptár”-ban Zboray neve mind a két helyen szerepel, de ehhez magyarázatul feltehető, hogy az óbudai patikát a pesti lakos Eiszdorfer vezette, míg Zboray csak mint „csendes-társ” szerepelt.

A szempei patika 6 évre szóló bérletének felbontására vonatkozólag nincsenek adataim, de minden bizonnyal megállapodás szerint megtörtént, mert ugyancsak a család birtokában lévő és 1870. dec. 31-én kelt „Örök-adásvételi szerződés” szerint özv. Majláthné 43 000 Ft-ért eladta a patikát a két bérlőnek a Timár utcai fiókpatikával együtt.

IRODALOM

1. Schédy Sándor: Gyógyszerészi Hetilap, 1868. —
2. Schédy Sándor: Gyógyszerészek Naptára 1870. 8—9. old.

Д-р Б. З б о р а и: Взятие аптеки в аренду в прошлом веке

До национализации часто практиковали взятие частных аптек в аренду. Из собственников многие по поводу престарелого возраста или состояния здоровья передали аптеку как правило более молодым, а молодые, начинающие фармацевты суммой приобретенной во время арендирования или добавлением семейной собственности надеялись со временем приобрести собственную аптеку. Автор излагает условия и соглашения предписывающие права и обязательства договорившихся сторон.

В. З б о р а y: The renting of a pharmacy in the last century

Before the nationalization it was a custom to lease out private pharmacies. The owners because their age or bad health leased out the pharmacy to a younger renter. The young pharmacists could buy later an ownership of a pharmacy for the sum earned as a renter and supplemented eventually by funds of his family.

A survey is given on those conditions or rather agreements fixing the rights and obligations of the contracting parties.

Dr. B. Z b o r a y: Apothekenpacht im vergangenen Jahrhundert

Vor der Verstaatlichung war es gang und gäbe die in Privathand befindlichen Apotheken zu vermieten. Viele der Eigentümer übergaben die Apotheke wegen ihres hohen Alters oder gesundheitlichen Zustands, meistens einem jüngeren Pächter, die jungen Apotheker dagegen waren bemüht mit dem Geld, das sie in der gemieteten Apotheke verdienen — vielleicht auch mit Zugabe des Familienvermögens — den Besitz einer Apotheke zu erwerben. Die Rechte bzw. Pflichten der vertragsschließenden Parteien beinhaltenden Bedingungen und Vereinbarungen werden ausführlich erläutert.

★ Resumo en Esperanto:

B. Z b o r a y: Anticipojara luapoteko

Antaŭ la ŝtatiga tempo estis enkondukiĝa kutimo la tuigo de privataj apotekoj. Multaj de la proprietuloj transdonis sian apotekon pro sia maljunaĝo aŭ malbona sano laŭorde al pli juna luantulo. Tiel la junaj karierokomentaj apotekistoj esperadis dum la paso de la tempo obteni posedrajton de apoteko per la monsumo akirita tiel de luado kiel eble per aldonado de familia havaĵo.

La aŭtoro konigas tiujn kondiĉojn kaj interkonsentojn, kiuj preskribis la rajtojn kaj la devojn de la kontraktuloj.